

FRI-2G.510-1-ESIS1-02

EUROPEAN (IN)SECURITY^{3, 4}

Assoc. Prof. Mimi Kornazheva, PhD

PhD programme in Political Science

Faculty of Business and Management

University of Ruse "Angel Kanchev", Bulgaria

E-mail: mkornazheva@uni-ruse.bg

Abstract: *The paper is a part of an extensive study dealing with European (in)security. Here, on the grounds of analysis of post-Second World War and early Cold war historical data, a conclusion is drawn, that the period is characterized by growing insecurity in Western Europe, and by a dynamic search for political solutions to cope with it. One of them was the formula of security through multilateral cooperation. Since its identification and implementation, it has been providing peace to all involved states..*

Keywords: Cold war, European security, multilateral cooperation

JEL Codes: F52, F53

УВОД

След 1945 г. Европа, надживяла трагедията на две унищожителни войни, търси отговор на градиращи по сложността си въпроси относно сигурността: *може ли да се установи дълготраен мир на континента; съществува ли modus operandi, който е в състояние да се справи с агресията на европейските национализми; възможно ли е да се преодолее враждебността между националните държави и те да бъдат принудени да се сбогуват с оръжията; съществува ли опция компрометираните във войните национални правителства да отстъпят доброволно суверенни компетенции в името на мира за всички европейски народи?*

Положителни отговори очевидно не бяха намирани нито в теорията, нито в практиката на установените дотогава международни отношения. Както историята обаче показва, те кристализираха като политическа иновация и се осъществиха чрез експеримент, реализиран в контекста на безпрецедентна нова заплаха - Студената война. Тъкмо тази война извика на живот идеите на Жан Моне – прагматикът на европейската трансформация от състояние на несигурност към сигурност, инвестирал изключителния си потенциал на миротворец от най-висок ранг в успешния проект за европейска интеграция от 1950 г. Той предложи Западна Европа да се институционализира чрез тъй наречения общностен метод – създаване на общности за осъществяване на приоритетни политики. Така се създаде нов център на политическа власт, представляващ общоевропейския интерес и функциониращ паралелно със суверенните национални институции, имащи дотогава монопол над политическите решения. В Договора за създаване на Европейската общност за въглища и стомана (ЕОВС), а по-късно и в Римските договори новите институции са определени като наднационални. Същевременно националните интереси получиха представителство в една от новите институции – Специален съвет на министрите, който се превърна в орган за вземане на

³ Докладът е представен на 27.10.2022 г. в секция Европеистика и международни отношения с оригинално заглавие на български език „ЕВРОПЕЙСКАТА (НЕ)СИГУРНОСТ“.

⁴ Настоящият доклад е в изпълнение на проект на Факултет "Бизнес и мениджмънт" на тема "Изследване на регионалните потенциали за развитие на социално иновативни екосистеми в условия на дигитална трансформация", финансиран от Фонд "Научни изследвания" на Русенски университет „Ангел Кънчев“.

решения, придобил функции, които в демократичните режими принадлежат на парламентите. В така създадената двуполусна политическа среда си сътрудничат и се конкурират поддръжниците на общоевропейския интерес и застъпниците за доминация на националните интереси. В средата на 80-те години на европейската политическа сцена започна легитимна защита и на субнационалните интереси – тези на регионалните и местни власти. Днес мирът в обединена Европа се гарантира чрез многостепенно управление на общи политики, обхващащо координация между трите равнища – европейско/наднационално, национално и субнационално.

Настоящата публикация е част от по-обширно изследване върху търсенето на релевантни политики за гарантиране на сигурността на държавите членки и на техните граждани. Тук се ограничаваме върху диахронен анализ на събитията след края на Втората световна война, началото на Студената война и първите стъпки на интеграция в Европа.

СИГУРНОСТ ЧРЕЗ СЪТРУДНИЧЕСТВО

Вероятно война и мир са най-използваните понятия в политическия дискурс на 20 век. И след края на Втората световна война обаче, употребата на понятието мир не успя да надделее. Твърде бързо беше изкован термин с претенцията да опише актуалния политически климат на света – Студената война⁵. Той има своите основания в редица събития, с които се асоциира разпадащото се доверие между западните и източните съюзници във войната, прераснало в сблъсък между доминиращите идеологии на Запада и Изтока.

На **8 май 1945 г.** Втората световна война в Европа приключва, капитулацията на нацистка Германия достига до останалия свят, радостни тълпи изпълват улиците и стискайки вестниците с новината, празнуват победата. На **2 септември 1945 г.** са подписани официални документи за капитулацията на Япония. Това е и краят на Втората световна война.

На **24 октомври 1945 г.** е ратифицирана Хартата, с която се учредява Организацията на обединените нации. Въпросът, който предизвиква дълги и разгорещени дебати, е за правото на всеки постоянен член на Съвета за сигурност (Китай, Обединеното кралство, Съветският съюз, Съединените щати и Франция) да наложи вето на всеки проект за резолюция. По-малките държави се опасяват, че когато една от „големите пет“ заплашва мира, Съветът за сигурност ще бъде безсилен да действа. И обратно, в случай на сблъсък между две държави, които не са постоянни членове на Съвета за сигурност, всяка от големите може да действа пак с оглед на специфичните си интереси за сфери на влияние в света. Петте победителки единодушно настояват за правото си на вето, като подчертават, че основната отговорност за поддържането на световния мир ще падне най-вече върху тях. В крайна сметка по-малките отстъпват в интерес на създаването на световна организация за мир.

На **9 февруари 1946 г.** в Москва, по време на среща с избиратели, Сталин произнася реч, подчертавайки марксистката теза, че комунизмът и капитализмът са несъвместими, че капитализмът неизбежно генерира войни⁶. Това послание е разчетено на Запад като посочване на капиталистическите страни за враг и като заявена стратегия за елиминиране на врага.

⁵ Вж. Glass, Andrew. *Bernard Baruch coins term 'Cold War,' April 16, 1947*// <<http://www.politico.com/news/stories/0410/35862.html>>

⁶ Вж. Speech delivered by J. V. Stalin at a meeting of voters of the Stalin electoral district, Moscow //<<http://www.marx2mao.com/Stalin/SS46.html>>

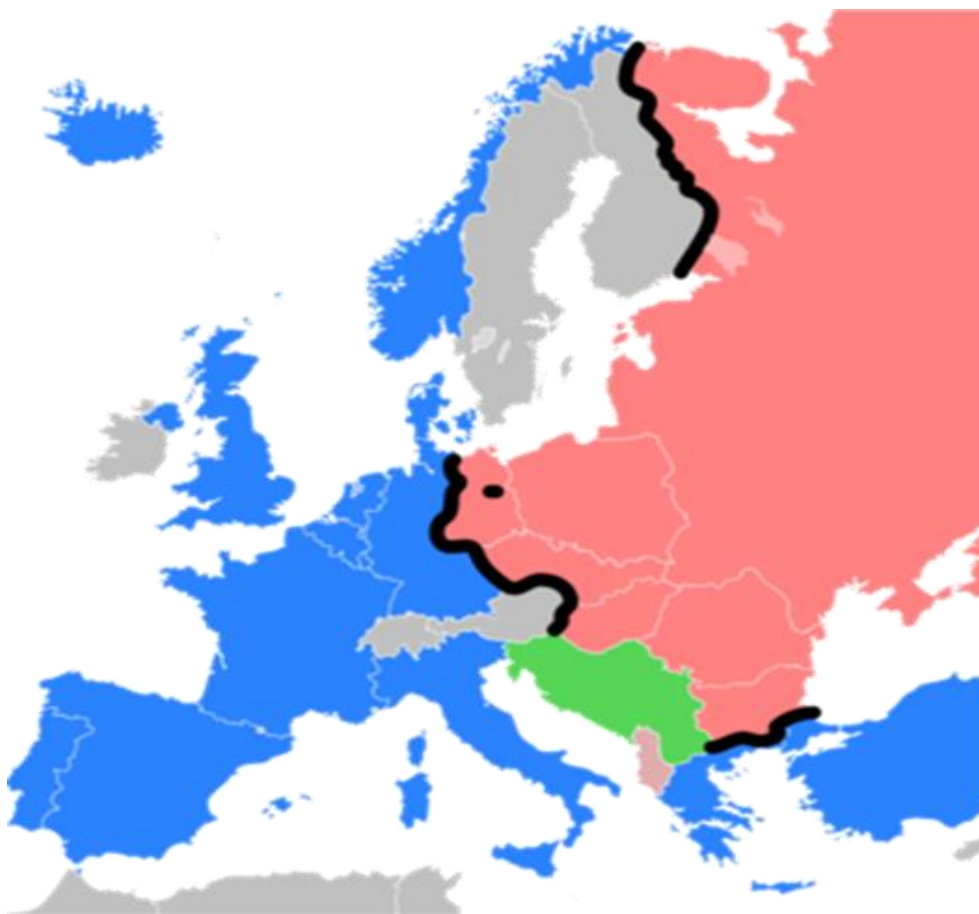
Десетина дни по-късно, на **22 февруари 1946 г.**, Джордж Кенан, който тогава служи в посолството на САЩ в Москва, изпраща на Държавния департамент тъй наречената „дълга телеграма“ по повод искането на финансовото министерство да бъде обяснено нежеланието на Съветите да одобряват създаването на Международния валутен фонд и Световната банка.⁷ *В дъното на кремълския невротичен поглед към световните дела, пише Кенан, стои традиционното инстинктивно руско чувство за несигурност. След руската революция това чувство е смесено с комунистическа идеология и ориенталска тайнственост и конспиративност. Сталин се нуждае от образа на враждебен външен свят, за да легитимира във вътрешнополитически план едно авторитарно управление, прикривано със смокиновия лист на марксизма-ленинизма.* Разглеждайки съветската заплаха главно от политическа гледна точка, Кенан призовава за „ловко и бдително прилагане на контра-сила“. Но американският дипломат не визира употреба на военна сила, той настоява за икономическа помощ за Западна Европа и Япония и за психологическа война във вид на открита пропаганда и скрити действия, с които да се възпира разпространението на съветското влияние. Тъкмо със стратегията *containment*, т.е. *възпиране разпространението на влияние*, се свързва и доктрината Труман, която в по-голяма или в по-малка степен определя политиката на САЩ до разпадането на комунистическата система през 1989 г.

На **5 март 1946 г.** бившият британски премиер У. Чърчил⁸ произнася знакова реч. Пред 40-хилядна аудитория в колежа Уестминстър, щата Мисури той говори за тревожната ситуация в Европа. Като адмирава „доблестния руски народ“ и „военно-временния си другар маршал Сталин“, той приветства Русия сред водещите нации на света. Използвайки метафората за падането на **желязната завеса** обаче, той алармира, че Варшава, Берлин, Прага, Виена, Будапеща, Белград, Букурещ и София са не просто в съветската сфера на влияние, но са все по-силно контролирани от Москва. *Не вярвам, че съветска Русия иска война, казва Чърчил, по-скоро иска плодовете от войната, експанзия на мощ и на*

⁷ Вж. Kennan and Containment, 1947//<<https://history.state.gov/milestones/1945-1952/kennan>>

⁸ По време на войната се провеждат три конференции на „тримата големи“ (президентът на САЩ Франклин Делано Рузвелт, премиерът на Великобритания Уинстън Чърчил и председателят на Съвета на народните комисари на СССР Йосиф Сталин) – в Техеран през 1943 г., в Ялта през февруари 1945 г. и в Потсдам през юли 1945 г., където новият американски президент Хари Труман замества починалия Рузвелт. В началото на февруари 1945 г. вече е ясно, че идва краят на войната. В Ялта британският премиер Уинстън Чърчил признава, че без Червената армия на Съветския съюз Хитлер нямаше да бъде победен. *"Сталин успява да притиска Чърчил и Рузвелт с настъплението на Червената армия. Той има това предимство, че може да жертва хора. Сталин казва следното на Рузвелт, който се е страхувал американците да не дадат много жертви при превземането на Берлин: „Вие давайте оръжие, а аз ще дам нещо повече – кръв. Сталин много добре е знаел как да постигне целите си, защото е бил уверен, че без Червената армия САЩ не могат да постигнат нищо".* Светът и Европа са поделени от тримата големи по взаимно споразумение. Но цената е висока. Балтийските държави са били окупирани и анексирани към Съветския съюз още през 1940 г. След края на войната ще започне съветизация на Източна, Централна и Югоизточна Европа. Вж. по-подробно в интервю с проф. Г. Марков, публикувано в https://lupa.bg/news/kak-v-yalta-charchil-prodade-balgariya-na-stalin-snimki_102644news.html. В някои източници тази конференция се определя като **начало на Студената война**. Вж. напр. Timeline of the Cold War// https://www.trumanlibrary.gov/public/TrumanCIA_Timeline.pdf. На конференцията в Потсдам целта е да се реши съдбата на победена Германия, "да бъде заличен нацизмът, а с него и германската военна индустрия, армията с генералния щаб и неговите милитаристични традиции". Целта е постигната и Германия е разделена на две зони - западна и източна, от които ще възникнат Федерална република Германия и Германска демократична република. Потсдамската конференция се разглежда и като начало на битката за влияние между Запада и Съветския съюз. Вече у дома, Труман се обръща към американския народ, казвайки, че се връща от град, *"...от който германците искаха да завладеят света. Сега този град е опустошен. Всичко там е в развалини - сградите, икономиката, хората. Но ние ще направим всичко, което е по силите ни, за да се превърне Германия отново в почтена нация. За да намери в крайна сметка своя път, да излезе от хаоса, в който сама се хвърли, и да се завърне в цивилизования свят".* Вж. повече в Бозен, Р. *Когато прекроиха Германия* // <https://www.dw.com/bg/>.

комунистическата доктрина. Това, пред което се прекланя, е сила, онова, което презира, е слабост и най-вече – военна слабост⁹. Желязната завеса е в черно на картата по-долу.

Сталин отговаря на Чърчил в *Правда* (официалния вестник на Комунистическата партия). Той го обвинява в реторика, разпалваща война, и защитава „приятелските“ си отношения с източноевропейските държави като необходима предпазна мярка срещу поредна инвазия и инсталиране на правителства, враждебни на Съветския съюз. По-късно А. Жданов, главният пропагандист на Сталин, също ще използва тази метафора: *Колкото и да се стремят буржоазните политици и писатели да прикрият истината за постиженията на съветския ред и култура, колкото и да се стремят да издигнат **желязна завеса**, за да предпазят истината от проникване в чужбина, колкото и да се стремят да омаловажават истинския обхват на съветската култура, всичките им усилия са обречени на провал*¹⁰.

На **31 март 1946 г.** в Гърция се провеждат парламентарни избори, в резултат от които е сформирано ново гръцко правителство. Гръцката комунистическа партия обаче, започва

⁹ Вж. пак там. На картата от същия източник с черна линия е изобразена **желязната завеса** след създаването на НАТО. Държавите-членки на НАТО са в синьо, на изток са страните-членки на Варшавския договор, оцветени в червено, военно неутралните страни са в сиво. Черната точка е Берлин. Югославия, макар и управлявана от комунисти, остава до голяма степен независима от двата основни блока и е оцветена в зелено. Комунистическа Албания е заштрихована със сиви ивици. Тя се сближава с Китайската народна република, прекъсвайки контактите си със Съветския съюз в началото на 60-те години на миналия век след китайско-съветското разцепление по повод курса на съветския лидер Никита Хрущов за десталинизация и мирно съвместно съществуване със Запада

¹⁰ Вж. *The Iron Curtain*// <https://courses.lumenlearning.com/suny-hccc-worldhistory2/chapter/the-iron-curtain/>

въоръжена борба срещу него¹¹. Началото на тази гражданска война е първият кървав конфликт в Европа след края на Втората световна война.

На **19 септември 1946 г.** Уинстън Чърчил получава почетна степен на Цюрихския университет и произнася реч¹² за последиците от войните в Европа, които определя като *трагедия*. Той пледира за обединение на европейските народи в Съединени европейски щати. Най-важното условие за успеха на подобен проект според него е помиряването между Германия и Франция и възраждането на европейското семейство. Тази реч вдъхновява европейските федералисти, за да подхванат с нови сили проекта за европейска федерация. През 1949 г. той ще се реализира, но не като федерация, а като международна междуправителствена организация, позната и днес под името *Съвета на Европа*.

На **27 септември 1946 г.** е изпратена телеграмата „Новиков“, известна като отговорът на „дългата“ телеграма¹³. В нея съветският посланик в САЩ Николай Василевич Новиков твърди, че *американската външна политика, служейки на империалистическите цели на американския монополистичен капитал, се стреми към световна доминация, а президентът Труман и американските управляващи кръгове смятат, че САЩ имат правото да управляват света. За осъществяването на тези цели са привлечени армията, въздушните и военноморските сили, индустрията и науката. Разработени са широки планове за експанзия, за създаване на нови видове оръжия и за надпревара във въоръжаването*.

На **16 декември 1946 г.** е основан Съюзът на европейските федералисти¹⁴, чиято цел е да обедини усилията на възникналите по време на войната движения за изграждане на европейска федерация. Федералистите вярват, че националната държава с присъщия ѝ национализъм, оправдаващ прилагането на военни стратегии, няма място в бъдещата политическа конструкция на континента. За да се преодолеят разделителните линии и за да се установи траен мир, Европа трябва да се реструктурира във федерация, подобна на САЩ. Постигането на тази цел според тях е възможно чрез свикване на конвент с широко представителство, който ще гласува нова европейска конституция, учредяваща федерацията. Този проект за радикална трансформация на Европа трябва да се осъществи по мирен път и с доброволно оттегляне на националните правителства след влизане в сила на новата конституция.

На **12 март 1947 г.**, американският президент Хари Труман започва да прилага доктрината за възпиране разпространението на съветското влияние¹⁵. Осигурени са 400 млн. долара в подкрепа на независимостта на Гърция и Турция. В своето обръщение към Конгреса Труман посочва, че дори само един поглед върху европейската карта осветлява надвисналата опасност. Ако Гърция попадне под контрола на действащите в момента комунистически въоръжени групи, ефектът върху съседна Турция е неизбежен, тази държава също може да загуби вътрешния си интегритет, а безпорядъкът може да се пренесе и върху Близкия изток. С предоставената финансова помощ и последвалото поражение на комунистите е сложен край на гражданската война в Гърция.

На **5 юни 1947 г.** новоназначеният държавен секретар на САЩ Джордж Маршал произнася реч в Харвардския университет, лансирайки идеята за американска помощ, но и за

¹¹ Вж. *Greek Civil War*. //< <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/greek.htm>>

¹² Вж. *Churchill's speech at the University of Zurich* // <http://www.coe.int/t/dgal/dit/ilcd/Archives/selection/Churchill/Zurich_Speech_en.asp>

¹³ Вж. *The Novikov telegram*, 27 September, 1946// <<http://academic.brooklyn.cuny.edu/history/johnson/novikov.htm>>

¹⁴ Вж. по-подробно в *Union of European Federalists. History*.//<<http://www.federalists.eu/uef/history/>>

¹⁵ Вж. *President Harry Truman's Address before a Joint Session of Congress, March 12, 1947* //<http://avalon.law.yale.edu/20th_century/trudoc.asp>

обединени усилия на европейците в името на бързо следвоенно възстановяване. *Нашата политика*, заявява Маршал, е насочена не срещу страна или доктрина, а срещу глада, бедността, отчаянието и хаоса¹⁶. Един месец по-късно 16 западноевропейски държави се срещат, за да обсъдят плана за икономическо възстановяване. Американците обаче са разочаровани. Вместо единен европейски пакет с икономически мерки получават списъци с потребности на отделните държави. Дж. Маршал е категоричен, помощта ще бъде предоставена при условие, че се елиминират търговските бариери между отделните държави и се изгради общоевропейски пазар. През септември европейците вече са направили всички компромиси и планът за общо действие е готов. Администрацията на Х. Труман предлага на Конгреса да гласува помощ от 13 млрд. долара. Аргументите в подкрепа на решението подчертават както европейския, така и американския интерес: ще бъде ревитализирана европейската икономика, американските стоки ще получат достъп до новосформирания голям европейски пазар, ще бъдат задоволени потребностите на европейските граждани и така ще намалее въздействието на комунистическата идеология и влиянието на комунистическите партии на Запад.

На **17 март 1948 г.** е подписан Договорът за сътрудничество и колективна самоотбрана¹⁷. Тъй нареченият Брюкселски пакт е учреден от Великобритания, Франция, Белгия, Холандия и Люксембург. Той е първият западноевропейски опит за колективна сигурност като превенция срещу възраждане на фашизма и нацизма и срещу експанзията на комунизма в Европа. В пакта е отразена готовността на всяка от подписалите държави да съдейства на всяка друга, която се окаже жертва на въоръжена атака. През септември започва и военно сътрудничество чрез съвместно управление на въоръжените сили. Тъкмо този знак на западноевропейските държави, че са готови за интеграция в сферата на отбраната, е решаващ за преодоляване на нагласи в САЩ против въвлечането им в защита на европейската сигурност.

На **16 април 1948 г.** е учредена Организацията за европейско икономическо сътрудничество (ОЕЕС)¹⁸, чиято основна цел е управление на американската финансова помощ за следвоенно възстановяване на Европа, станала известна като *План Маршал*. Тази организация, създадена от Белгия, Холандия, Люксембург, Дания, Швеция, Норвегия, Исландия, Ирландия, Великобритания, Италия, Франция, Гърция, Португалия, Швейцария, Австрия, Турция и окупираните зони на западна Германия и северна Италия, е първата значима заявка за готовността на политиците да създадат благоприятни условия за търговия между западноевропейските държави чрез по-ниски мита, т.е. да положат началата на европейската икономическа интеграция.

На **25 януари 1949 г.** е обявено създаването на Съвета за икономическа взаимопомощ (СИВ) от Съветския съюз (съюз на 15 републики), България, Чехословакия, Унгария, Полша и Румъния. Това е проектът за икономическа интеграция в Източна Европа, който подобно на ОЕЕС си поставя целта да създаде общо икономическо пространство. По-късно към СИВ се присъединяват Албания, Германската демократична република, Монголия, Куба и Виетнам. Югославия, Финландия, Мексико, Ирак, Никарагуа и Южен Йемен стават асоциирани членки.

¹⁶ Вж. *The Marshall Plan for Rebuilding Western Europe* // <<http://www.crf-usa.org/bill-of-rights-in-action/bria-20-3-a-the-marshall-plan-for-rebuilding-western-europe.html>>

¹⁷ Вж. *Origins of the North Atlantic Treaty* // <<http://www.nato.int/archives/1st5years/chapters/1.htm>>

¹⁸ Вж. *Organization for European Economic Cooperation*. // <[http://www.oecd.org/general/organisationforeuropeaneconomic co-operation.htm](http://www.oecd.org/general/organisationforeuropeaneconomic-co-operation.htm)>

На 4 април 1949 г. във Вашингтон 12 държави (Франция, Португалия, Италия, Белгия, Люксембург, Холандия, Дания, Исландия, Норвегия, Великобритания, САЩ и Канада) подписват договор, учредяващ НАТО с три основни цели: да не се допуска възраждане на националистическия милитаризъм, да се попречи на съветския експанзионизъм и да се подкрепи западноевропейската политическа интеграция¹⁹. Освен общия контекст на Студената война, две събития катализират реализирания проект за евроатлантическа сигурност: през **февруари 1948 г.** е свалено демократично избраното правителство на Чехословакия и страната е ориентирана към Източния блок; **през юни 1948 г.** Съветският съюз блокира наземния достъп на САЩ, Великобритания и Франция до зоните под техен контрол в разделения Берлин с цел целият град да остане в съветската окупационна зона. Преговорите за учредяване на НАТО открояват различия. Западноевропейските държави от Брюкселския пакт настояват САЩ да интервенират автоматично в случай на атака към някоя от тях. Съгласно американската конституция, обаче, решението за обявяване на война се взема от Конгреса. Западноевропейските държави очакват подкрепа за подобряване на отбранителната способност на всяка от тях, САЩ разглеждат подкрепата като възможна, ако се приеме условието за регионално сътрудничество²⁰. Западноевропейските държави предпочитат членството да се ограничи до подписалите Брюкселския пакт, САЩ настояват за включване на Канада, Исландия, Дания, Норвегия, Ирландия²¹ и Португалия, чиито територии се намират от двете страни на Атлантика и биха улеснили общи военни действия. Реципрочният отговор на Изток закъснява с 6 години. На 14 май 1955 г. осем държави подписват т.нар. Варшавски договор - СССР, ГДР, Чехословакия, Унгария, Полша, Румъния, България и Албания. Конкретният повод е присъединяването на ФРГ към НАТО на 6 май същата година. Създаден е военно-политически съюз, който има отбранителна цел, но и който гарантира политическия контрол на СССР над Източния блок. Най-показателните примери са потушаването на унгарското въстание през 1956 и на Пражката пролет през 1968 г.

На 5 май 1949 г. се учредява Съвета на Европа – международна организация, бленувана от федералистите като знак за политическо единство и замислена на Конгреса на Европа в Хага, провел се от 7 до 11 май 1948 г. под почетното председателство на У. Чърчил. Десет държави (Белгия, Люксембург, Холандия, Франция, Италия, Великобритания, Ирландия, Дания, Норвегия, Швеция) са участнички в учредителната Лондонска конференция, очертала политическото бъдеще на новата организация като формат на междуправителствено сътрудничество за мир, справедливост, свобода, демокрация, права на човека и върховенство на закона в Европа. Мечтата на федералистите се сбъдва само частично: през 1950 г. е приета Конвенция за защита правата на човека и основните свободи, обвързваща държавите членки, през 1959 г. се създава наднационален Европейски съд по правата на човека, чиято юрисдикция се разпространява върху държавите-членки.

На 21 септември 1949 г. от окупационните зони на Великобритания, Франция и САЩ възниква Федерална република Германия. **На 7 октомври 1949 г.** от съветската окупационна зона е формирана Германската демократична република. Разделителната политическа линия в Европа вече се асоциира с ясно очертаната държавна граница между капиталистическа и комунистическа Германия.

¹⁹ Вж. *A short history of NATO*.//<<http://www.nato.int/history/nato-history.html>>

²⁰ Вж. *Milestones: 1945–1952*.//< <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/nato>>

²¹ Ирландия отказва да бъде в един военен пакт с Великобритания, тъй като я счита за окупатор на Северна Ирландия.

На 9 май 1950 г. е огласена Декларацията Шуман, която слага началото на интеграцията в Европа, довела до днешния Европейския съюз. Чрез нея е лансиран проектът за създаване на Европейската общност за въглища и стомана. Добивът и пазарът на ресурси, необходими за следвоенно икономическо възстановяване, но и за развитие на военна индустрия, се поставят под общо управление на четири наднационални институции, в които са представени 6 държави – Франция, Германия, Италия, Бенелюкс (Белгия, Нидерландия и Люксембург). Общото управление и установената система за вземане на решения чрез мнозинство прави производството на оръжие за нова война практически невъзможно, а солидарността се превръща в работещ принцип за осигуряване на най-важните за отделните икономики ресурси. Подписаният на 18 април 1951 г. договор е успех за радетелите на Европа с федерално политическо устройство, но мислимо в дългосрочен план и постигано на малки стъпки чрез секторна интеграция. Всъщност тъкмо в това се изразява общностният метод за политическа трансформация на Европа на Жан Моне. За разлика от федералистите, които се стремят към радикална промяна *ad hoc*, той предпочита да работи за постепенно постигане на дългосрочната федерална цел чрез функционирането на наднационални институции, които се заемат с управлението на приоритетни за съответния исторически период стопански сектори.

ИЗВОДИ

Аналитичният прочит на хронологичните данни, представени дотук, показва растяща несигурност в Западна Европа в ранните следвоенни години и динамично търсене на решения за нейното преодоляване. Избрана е политическата формула за *сигурност чрез сътрудничество*. Това е евроатлантическият отговор на предизвикателствата, произтекли от началото на Студената война.

В политически план Западът вижда заплахи за демокрацията и правата на човека, вкл. правото на частна собственост предвид диктатурата на пролетариата и практиките на национализация, с които се характеризира управлението на комунистическите партии в Източна Европа. Едва отхвърлила фашизма и нацизма, Западна Европа се оказва отново уязвима. В търсене на превенция срещу агресивните национализми и тоталитаризми е създаден Съюзът на европейските федералисти. Набрал скорост и влияние, той допринася за учредяването на международната организация *Съвет на Европа*, ратуваща за защита на демокрацията и правата на човека и обхващаща днес 46 държави.

Политическата сигурност се осмисля и през призмата на икономиката. Разрухата след войната е голямото политическо предизвикателство за западноевропейските правителства. Икономическото възстановяване се разглежда като предпоставка за политическа стабилност. Със съдействието на САЩ са създадени две международни организации, чрез които западноевропейците започват да съживяват икономиките си. Чрез *Организацията за европейско икономическо сътрудничество* и *Европейската общност за въглища и стомана* се прилага принципът за солидарност и се предоставят ресурсите, които осигуряват икономическия растеж, довел до възникването на социалните държави, известни още като държави на благоденствието.

Става все по-ясно, че политическата сигурност е немислима без военна сигурност. По инициатива на Великобритания и с решаващата помощ на САЩ са създадени организации за

колективна сигурност чрез Брюкселския пакт и Северноатлантическия договор²². Според Гадис, цитиран от Ларс (автор на статията за НАТО в енциклопедията на външната политика на САЩ), е имало покана от малки държави към голяма държава да създаде империя и да ги включи в нея.²³ Тази оценка обаче е повърхностна. След края на войната Западна Европа е загрижена най-вече за опазване на общата със САЩ капиталистическа идентичност. Затова се нуждае от общо политическо действие. Оказаната от САЩ помощ дава на западноевропейските правителства увереността, че могат да устоят на политическия натиск²⁴ отвътре (от страна на комунистическите партии) и отвън (от страна на Съветския съюз и негови сателити). Същевременно обаче, както отбелязват датските анализатори Вифел и Моуритцен²⁵, и до днес Европа продължава да е зависима от САЩ по отношение на военната си сигурност. Влиятелният американски политически анализатор Робърт Каплан посочва, че през 70-те години Европа разчиташе на САЩ да гарантира сигурността ѝ така, че тя да може да харчи относително малко за отбрана и относително много за добър живот. *Европейците ценят високо свободата, но не искат да жертват нищо за нея*, иронично коментира той, като припомня, че само няколко от държавите-членки на НАТО харчат за отбрана по два процента от brutния си вътрешен продукт съгласно договореното от Алианса. И предупреждава, че този американски "чадър" на сигурността няма да го има вечно, защото е на Америка да защитава континент, който не иска да се защитава сам²⁶.

През 2022 г. и в контекста на войната на Руската федерация срещу Украйна тези изводи звучат като уроци, които Обединена Европа трябва да си припомни. Стратегическата автономия на Европейския съюз не може да остане понятие, което се дискутира в полето на теоретичния анализ. По време на Комисията Юнкер от 2014 г. то беше осмислено в контекста на войната в Сирия и разбирано като цел за защита на южните граници на ЕС. От 2017 г. то придоби нов смисъл, когато БРЕКЗИТ и президентският мандат на Д. Тръмп разкриха уязвимостта на ЕС във враждебна геополитическа среда. През 2020 г. Covid-19 направи видима зависимостта на ЕС от чуждестранни вериги за доставки. От февруари 2022 г. енергийната сигурност на ЕС се превърна в политическо оръжие, използвано от Русия подобно на военната сила, насочена срещу Украйна. Затова доизграждането на европейския суверинитет няма алтернатива и се нуждае от действие.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Бозен, Р. *Когато прекроиха Германия*. 03.08.2020 Дойче веле. // <https://www.dw.com/bg/> accessed 9 April 2022

²² САЩ осигуряват между една четвърт и една пета от финансовия ресурс, необходим за функционирането на НАТО, която обхваща 30 държави (след присъединяване на Швеция и Финландия с подписан на 5 юли 2022 протокол).

²³ Вж. Larres, K. *North Atlantic Treaty Organization*. Encyclopedia of American Foreign Policy, 2002// http://www.encyclopedia.com/topic/North_Atlantic_Treaty_Organization.aspx

²⁴ Особено активни по време на съпротивата през Втората световна война, комунистическите партии в Западна Европа набират скорост след 1945 г. С най-голямо влияние са френската и италианската комунистическа партия, привлекли съответно 28% и 19% от вота на избирателите. След осъществяването на Плана Маршал и в резултат от изразителен икономически растеж от около 30% общественото недоволство спада и влиянието на комунистическите партии намалява. Вж. Van Dijk R., W.G.Gray, S. Savranskaya, J. Suri, Q. Zhai, *Encyclopedia of the Cold War*. Routledge, 2013

²⁵ Вж. Wivel, A. and H. Mouritzen. *The Geopolitics of Euro-Atlantic Integration*. Routledge, 2004, p. 22

²⁶ Вж. статията на Робърт Каплан *Когато Русия подкопава Украйна, европейците стояха и гледаха*, публикувана във Financial Times и препечатана в <http://www.faktor.bg/novini/svjat/42908-kogato-rusiya-podkopavashe-ukrayna-evropeyztite-stoyaha-i-gledaha.html>

Каплан, Р. *Когато Русия подкопаваше Украйна, европейците стояха и гледаха*, в <<http://www.faktor.bg/novini/svjat/42908-kogato-rusiya-podkopavashe-ukrayna-evropeytsite-stoyaha-i-gledaha.html>> accessed 9 April 2022

A short history of NATO. //<<http://www.nato.int/history/nato-history.html>> accessed 3 April 2022

Churchill's speech at the University of Zurich // <[http://www.coe.int/t/dgal/dit/ilcd/Archives/selection/Churchill/Zurich Speech_en.asp](http://www.coe.int/t/dgal/dit/ilcd/Archives/selection/Churchill/Zurich%20Speech_en.asp)> accessed 27 March 2022

Glass, A. *Bernard Baruch coins term 'Cold War,'* April 16, 1947// <<http://www.politico.com/news/stories/0410/35862.html>> accessed 28 March 2022

Greek Civil War. //< <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/greek.htm>> accessed 28 March 2022

Kennan and Containment, 1947//<<https://history.state.gov/milestones/1945-1952/kennan>> accessed 29 March 2022

Larres, K. *North Atlantic Treaty Organization*. Encyclopedia of American Foreign Policy, 2002// http://www.encyclopedia.com/topic/North_Atlantic_Treaty_Organization.aspx> accessed 3 April 2022

Milestones: 1945–1952//< <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/nato>>accessed 3 April 2022

Organization for European Economic Cooperation. // <[http://www.oecd.org/general/organisationforeuropeaneconomic co-operation.htm](http://www.oecd.org/general/organisationforeuropeaneconomic%20co-operation.htm) >accessed 3 April 2022

Origins of the North Atlantic Treaty//< <http://www.nato.int/archives/1st5years/chapters/1.htm>> accessed 2 April 2022

President Harry Truman's Address before a Joint Session of Congress, March 12, 1947 //<http://avalon.law.yale.edu/20th_century/trudoc.asp> accessed 30 March 2022

Speech delivered by J. V. Stalin at a meeting of voters of the Stalin electoral district, Moscow, February 9, 1946. From the Pamphlet Collection, J. Stalin, *Speeches Delivered at Meetings of Voters of the Stalin Electoral District, Moscow*, Foreign Languages Publishing House, Moscow, 1950 //<<http://www.marx2mao.com/Stalin/SS46.html>> accessed 27 March 2022

The Iron Curtain// <https://courses.lumenlearning.com/suny-hccc-worldhistory2/chapter/the-iron-curtain/> accessed 30 March 2022

The Marshall Plan for Rebuilding Western Europe //<<http://www.crf-usa.org/bill-of-rights-in-action/bria-20-3-a-the-marshall-plan-for-rebuilding-western-europe.html>> accessed 31 March 2022

The Novikov telegram, 27 September, 1946// <<http://academic.brooklyn.cuny.edu/history/johnson/novikov.htm>> accessed 29 March 2022

Timeline of the Cold War// https://www.trumanlibrary.gov/public/TrumanCIA_Timeline.pdf, accessed 31 March 2022

Union of European Federalists. History.//<<http://www.federalists.eu/uef/history/>> accessed 30 March 2022

Van Dijk R., W.G.Gray, S. Savranskaya, J. Suri, Q. Zhai, *Encyclopedia of the Cold War*. Routledge, 2013

Wivel, A. and H. Mouritzen. *The Geopolitics of Euro-Atlantic Integration*. Routledge, 2004